

Județele Covasna și Harghita, sub semnul instabilității relațiilor interetnice

În județele Covasna și Harghita, situate în curbura interioară a Carpaților Răsăriteni, românii sunt în minoritate numerică, deținând o pondere de circa 23-25% în Covasna și circa 13-15% în Harghita, după recensământul din 1992, în raport cu ungurii și celelalte etnii ce dețin o majoritate covârșitoare. Ca atare, domeniul relațiilor interetnice româno-maghiare din această zonă - la care ne vom referi în cele ce urmează - va dobândi calitatea pe care i-o conferă majoritatea maghiară. El este unul dintre cele mai sensibile barometre ale situației minorității românești dominată demografic, economic, politic și cultural de maghiari.

Din păcate, spre deosebire de toate celelalte 16-17 minorități naționale din România care au un statut bine precizat, cu drepturi clar formulate în legislația națională, minoritatea românească din județele Covasna și Harghita nici nu este măcar recunoscută la nivel național, darămite să i se acorde fonduri din partea Departamentului pentru Minorități. Pentru că, dacă toate minoritățile naționale primesc - în limita bugetului de austeritate, evident - fonduri pentru menținerea și dezvoltarea identității naționale, etnice, ca identitate culturală, lingvistică și religioasă, românii minoritari din județele Harghita și Covasna fac eforturi disperate pentru a-și menține cele câteva ziare locale în limba română: „Cuvântul Nou”, „Bună ziua, Covasna”, „Grai Românesc” și „Adevărul Harghitei” din Covasna și Harghita. Numai după vizita unei delegații guvernamentale au primit subvenții pentru ca aceste ziare să-și continue apariția - lucru menționat de presa maghiară nu fără oarecare malițiozitate.

În aprecierea tipului de relații specifice între români și maghiari, în volumul „S.O.S. - românii din Covasna și Harghita” (Maria Cobianu-Băcanu, 1998) demonstrăm că acestea se înscriu în principiul „piramidei”, adică la vârful conducerii politice, economice, administrative, liderii maghiari promovează relațiile de dominație, de subordonare a etniei române în virtutea ponderii numerice covârșitoare, a unei așa zise „superiorități etnice”, a „drepturilor istorice”, pe când la nivelul de bază, în viața de toate zilele, românii și maghiarii conviețuiesc, cel mai adesea, după normele bunului simț, ale vecinătății și respectului reciproc. Spunem „cel mai adesea” pentru că și aici, după orice val de indoctrinare și hiperetnicizare a discursului liderilor politici maghiari consecințele nu întârzie să se facă simțite în raporturile interindividuale. Oamenii de rând devin mai distanți, mai reci, iar intelectualii mai radicali și mai împătâmiți în stilul de a se raporta la români, de a impune revendicări și de a se plânge la forurile internaționale că își pierd identitatea, pe care, de fapt, și-o consolidează cu ficcenre zi.

Cu timpul, de la principiul „piramidei” în care numai liderii din conducerea centrală modelează compor-

tamentul conducătorilor - mai ales în relațiile interetnice maghiare - se trece subtil, treptat, spre stilul „rețea” prin formula intermediară de „umerăș”. În această formulă, raporturile dintre lideri și conduși devenind directe se descentralizează, între ei dispărând trevigile sau nivelele intermediare. „Umerășul” înseamnă o simplificare a relațiilor. „Cârligul” este liderul unui grup profesional, al unei instituții care, preluând doctrina și ideologia U.D.M.R.-ului, o face aplicabilă la oamenii din subordinea sa, respectiv în școală, muzeu, instituție culturală, administrativă, întreprindere etc. Acestea din urmă formează baza largă a umerășului, nivel la care sarcinile trebuie să fie integrate în principal la iar bi și multiculturalitatea devin o aspirație greu de realizat.

Studiul se bazează pe investigațiile sociologice efectuate în țară și în Covasna și Harghita din 1993 până în prezent și anume, pe anchetele realizate pe 1603 subiecți din 9 județe în anii 1993-1994, pe interviurile în adâncime realizate cu subiecți din cele două județe între 1995-1996, pe cele peste 200 ghiduri de interviu realizate între 1996-1999, cu tineri, studenți și elevi de la școli post-liceale, directori și referenți culturali din diferite zone ale țării, cadre didactice din București și din țară, pe specialiști de diferite profile din București, Muntenia, Moldova, Transilvania, intelectuali și oameni de rând, români și maghiari, din Covasna și Harghita.

Analiza va pune în lumină, de asemenea, problematica românilor minoritari - așa cum a apărut în debaterile și sesiunile științifice, în documentele, lucrările și publicistica românească, dar și în mass-media românească, discursul maghiar în presă, la radio și TV prin reprezentanții maghiari din guvern și parlament.

În demersul științific de față vom porni de la trei teze cu caracter axiomatic, sinteze ale investigațiilor de teren și ale literaturii problemei din Covasna și Harghita:

1). Principalele trăsături identitare pozitive ale etnotipului românului sunt: bunătate, naivitate, răbdare, toleranță, modestie, omenie, generozitate, respect, înțelegere, cumpătate, hărnicie, profesionalism, prietenie, ospitalitate. Ele reflectă profilul psiho-socio-cultural și moral al poporului român format și verificat de-a lungul istoriei. În virtutea acestor trăsături, ne permitem să definim România ca un pol de stabilitate în Europa Centrală și Sud-Estică.

2). Românii din Covasna și Harghita sunt minoritari aici, nu au o relevanță numerică, dar au o relevanță identitar națională, identitar nominală, adică oricât de puțini ar fi, ei dau numele nației, reprezintă națiunea română, și prin aceasta, trebuie să se bucure de respectul și considerația datorate întregii națiuni române, majorității așa cum se prevede și în documentele internaționale.

3). Românii și maghiarii de bună credință, cei „neatinși”

de doctrinele un singur nivel. Rațiunile pentru „*umeraș*” sunt multiple. Una dintre ele este aceea a necesității creșterii capacității de conducere din vârf simultan cu creșterea capacității de conducere a oamenilor de la bază, pe măsură ce situația devine mai complexă și cere acțiuni și schimbări rapide în modelele de organizare și de acțiune. Trecerea de la „*umeraș*” la „*rețea*”, unde fiecare discută ca de la egal la egal cu celălalt, în condiții firești, de reciprocitate și înțelegere totală pentru realizarea scopurilor propuse, transpusă în practica politică a Programului U.D.M.R., este o chestiune doar de timp, de radicalizare și inoculare a ideologiei identitare dominante la nivelul indivizilor. Potrivit acestui model de relații organizaționale și de conducere experimentat cu succes în leadership-ul industrial european (H. Mintzberg, 1979) actul de conducere și de execuție devine tot mai eficient și mai organic legat unul de celălalt. Aplicat în domeniul politic, el își dovedește eficiența în sensul că face pe toți membrii unui grup, ai unei instituții, organizații, să reacționeze ca unul la cererea liderilor. Or, sloganele impuse la ultimele forumuri de „*construire de jos în sus a societății civile*” (Katona Adam), de „*a organiza cât mai multe forumuri pe tema autonomiei care să funcționeze de jos în sus*” (preotul Krisbai Imre), indica tocmai orientarea spre această nouă strategie, spre acest nou model de acțiune.

Dacă la aceasta se adaugă intensificarea propagandei naționalist-istorice și naționalist-patriotice a liderilor cu privire la „*zilele minunate*” care, mai devreme sau mai târziu, vor trebui să vină odată cu Noua Europă, cu Europa Regiunilor, în care maghiarilor trebuie să li se facă dreptate după „*Dictatul de la Trianon*” -atunci cercetătorul arc imaginea cât se poate de reală a relațiilor interetnice dintre maghiari și români și a coeficientului lor de stabilitate în zonă și în țară.

În momentul de față, se desfășoară un accentuat proces de creștere a ofensivei maghiare de a impune revendicări îmbrăcate în haina modernă a drepturilor minorităților naționale, revendicări care neglijează sau lezează drepturile majorității. În acest context, de tensiune a solicitărilor, vom analiza starea de spirit, insatisfacțiile, dezamăgirile și lipsa de orizont a populației românești privind condiția și destinul ei într-o zonă în care monoculturalitatea maghiară se impune tot mai mult, U.D.M.R.-ului, se pronunță pentru conviețuire pașnică, înțelegere și respectul reciproc al culturii, limbii și religiei „*celuilalt*”, în satele și orașele în care trăiesc de când se știu.

Pentru înțelegerea contextului în care se desfășoară relațiile interetnice din Covasna și Harghita, cele mai relevante sunt aprecierile localnicilor: intelectuali, lideri culturali, sociali, cadre didactice sau slujitori ai bisericii și oameni de rând, români și maghiari.

În concepția subiecților români, în Covasna și Harghita autonomia pe criterii etnice este realizată, este, de fapt, împlinită. Românilor nu li se mai oferă instrumente legale de contracarare a ei. Maghiarii vor s-o și legalizeze ca să nu mai aibă probleme, ceea ce, probabil, vor obține prin Legea Administrației Publice ce se va vota în Parlament. Autonomia se observă la tot pasul, inscripții bilingve, nume de străzi, de instituții în limba maghiară. „*În timp ce guvernul își eșuă să elaboreze o legislație care să apere dreptul la identitate al românilor minoritari, spune un român din Sf. Gheorghe, maghiarii se organizează cu un zel fără precedent în tot felul de instituții și organizații guvernamentale, non-guvernamentale, civice etc. și fac în ele o politică maghiară de mama focului*”. Astfel, Biblioteca Județeană a devenit bibliotecă maghiară, Muzeul Județean a devenit Muzeul Național Secuiesc și nici un guvern nu a luat atitudine față de acest separatism, față de această

asumare pe cont propriu, monoetnică a unor instituții cu caracter larg societal.

„*Maghiarul de azi are conștiința nemodificată de acum 80 de ani că Transilvania îi aparține și i-a aparținut întotdeauna. Această conștiință îi este inoculată în școli, prin manualele de istorie, literatură, în familie prin educație, în instituțiile culturale și prin biserica - spune un român. În memoria lor colectivă, mereu înmprospătată, Ardealul este pământ unguresc. Țara este a celor ce stăpânesc economic. Și aici stau bine. Ardealul este împânzit cu firme ungurești în spatele cărora se află capital ungar majoritar, iar pământul din agricultură maghiarii îl cumpără metru pătrat cu metru pătrat. În consecință, logic, cine stăpânește economic dictează și limba. Ca atare, pentru angajare, în orice loc de muncă a intervenit criteriul eliminatoriu limba maghiară. Până la impunerea ei ca limbă oficială nu mai este decât un pas*”.

Totuși, în legătură cu utilizarea limbii materne a minorităților, se cuvine să stăruim asupra unor nuanțe cuprinse în documentele internaționale, dar pe care maghiarii nu sunt interesați să le ia în seamă pentru că nu-i servesc. Iată ce spune dr. Ion Diaconu (Minoritățile, IRDO, 1996), cercetător la Institutul Român pentru Drepturile Omului (IRDO) în legătură cu acest fapt. El arată că nici unul din documentele internaționale care se ocupă de această problemă -Documentul de la Copenhaga din 1990, Declarația ONU din 1992, Convenția Cadru a Consiliului Europei din 1994- nu cere recunoașterea limbilor minorităților naționale ca limbi oficiale, limbi ale tribunalelor sau ale autorităților publice (Minoritățile. Statut. Perspective, 1996, p. 114-116), ci ca statele să se străduiască să le asigure. El dă și explicația de ce și această argumentare se potrivește și la situația noastră. „*Experiența istorică arată că problemele folosirii limbilor materne au fost adesea exacerbate pentru a masca tendințele naționaliste și separatiste, iar statele au răspuns uneori prin limitarea sau negarea drepturilor lingvistice. Se impune să se realizeze un echilibru între dreptul fiecărei persoane de a folosi limba maternă și interesele de ansamblu ale societății*” (p. 118).

O altă idee subliniată de subiecții români din Covasna și Harghita a fost că perspectiva de a subordona Poliția primarului maghiar va slăbi și mai mult forța, capacitatea de a conserva românitatea cu ajutorul statului de drept. Știută fiind aversiunea maghiarilor față de armată - numită „*armată de ocupație*”, poliție și biserică, demilitarizarea populației „*le va da apă la moară să facă orice*”. În plus, primarii și funcționarii publici maghiari din zonă cer loialitate față de ideile și principiile UDMR-ului, propun pace și armonie în condițiile lor, adică „*stând cu grumazul plecat*”. De aceea, în ultima vreme, cultivă relațiile cu românii dispuși să cedeze pentru a-i scoate în față când au nevoie. „*Ei regizează totul în viața socială în fața „străinilor” din afara județului sau din afara țării pentru a oferi o imagine convenabilă lor. Când vin reprezentanți din afară aleg școlile, aleg elevii și pregătesc răspunsurile*”, spune un subiect.

La Covasna, ungurii au cerut ca Direcția Județeană a Arhivelor Naționale să fie subordonată Consiliului Local, dar nu li s-a aprobat.

Ziarele maghiare - spun cu năduf românii din Covasna și Harghita - sunt în cea mai mare parte anti-românești, antinaționale, antistatale, anticonstituționale. Și acest lucru îl poate verifica oricine știe maghiara.

Ungurii au prins că dinspre Europa hate vânt prielnic pentru ei”. Acum, fiind în NATO, pretențiile Statului Ungar și ale maghiarilor din România vor crește în ceea ce

privește revendicările. În schimb, în satele cu români puțini, care au suferit pe timpul lui Horthy, acestora le e teamă să-și afirme identitatea, să ceară dreptul lor la școală în limba română, de reacția maghiarilor. „*Dacă cereți școală în limba română - i-au amenințat ungurii pe românii dintr-un sat - vă dăm foc!*”.

Deși au o situație bună și prosperă ca minoritate, maghiarii stau numai în reclamații la organisme inter-naționale la adresa guvernului și statului român. Reacțiile liderilor lor, Marko Bela și Gyorgy Frunda, la afirmația lui Clinton, Președintele SUA că „*România este un model de relații interetnice*”, rămân antologice pentru înverșunarea cu care neagă totul. Marko Bela: „*Nu sunt de acord că România este un model de relații interetnice. Autoritățile române s-au oprit la nivel de intenții. Nu mai sunt mulțumite cu bunele intenții. Nu vrem să fim mângâiați la cap că am obținut drepturi...*”. G. Frunda: „*Nu acceptăm să fim nota de bună purtare a Guvernului Român. Respingem politica duplicitară a României. Problemele minorităților naționale să fie rezolvate... Refuzăm să fim doar vitrina de export a Guvernului Român*” etc. (ProTV, 21.04..1999).

Aflați în defensivă tot timpul în fața valului crescând de pretenții ale maghiarilor cu care se află la guvernare, românii guvernanți acoperă, ascund situațiile dramatice ale românilor minoritari, umilintele la care suntem expuși ca neam și popor în propria țară. De pildă, maghiarii sfidează Istoria României. Oficial, manualele sunt românești, dar în fapt vin cu Istoria Maghiarilor. În această situație, educația în spiritul istoriei reale de către tânăra generație de români și unguri se impune cu necesitate.

Maghiarii exclud profesorii români în învățarea corectă a limbii române în școli. Așa se ajunge la formulări ca: „*De sărbători, copiii de maghiari urăsc pe la casele oamenilor*”, sau „*nu vrem să fim mângâiați la cap*”.

Statul de drept român nu și-a intrat în drepturi, spun românii din Covasna și Harghita. Datorită timidității și temei de reacția agresivă a maghiarilor se încălcă prevederi constituționale, nu se iau măsuri la timp de sancționare a celor ce nu respectă legea.

Tot cu privire la atribuțiile statului, românii afirmă că în ultimii 10 ani, instituțiile lui nu au mai făcut educație patriotică și națională, nici școala, nici mass media, mai ales TV care a devenit mai degrabă un instrument aservit occidentului decât culturii și ființei naționale.

Românii se maghiarizează pentru că instituțiile de stat care trebuie să se ocupe de educația și formarea lor culturală în spiritul românității sunt în mâinile ungurilor, care nu au interes să le înființeze unde nu sunt sau să le dezvolte unde sunt. Școala, căminul cultural, biblioteca - instituții cu adâncă misiune formativ identitară românească - lipsesc în multe sate din Covasna și Harghita, ceea ce conduce la reducerea ponderii intelectualității românești și la scăderea nivelului cultural și de instrucție a populației românești - stare convenabilă pentru maghiari pentru că în acest fel pot fi mai ușor stăpâniți, dominați.

Scade accesul la cultura română în lipsa instituțiilor educative și culturale atât al românilor marginalizați și analfabeți, cât și al maghiarilor care vor să se afirme în România și în cultura română.

În legătură cu fenomenul crescând de maghiarizare a românilor din satele harghitene și covășene, românii, subiecți ai cercetării noastre, exprimă o profundă mahnire și nemulțumire și consideră această stare de lucruri cu „*o mare tragedie națională*” de care se fac vinovați atât guvernanții care n-au creat condiții economice, sociale, instituționale de păstrare a identității românești în propria noas-

tră țară, cât și maghiarii care prin spiritul lor dominator și agresiv s-au impus și au supus pe români, știrbind demnitatea lor națională. Subiecții vorbesc de un context în care indiferența și complicitatea guvernelor cu maghiarii și-au pus puternic amprenta asupra evoluției negative a țării împotriva intereselor naționale. „*În timp ce ungurii știu ce vor - spune apăsător un român - noi nu știm sau nu avem curaj să spunem. Ne temem*”.

De aceea, românii propun o mai consistentă educație în spirit național, iar studenții din A.S.C.O.R. (Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români) formulează imperativul apariției unei mișcări etnospirituale românești care să unească pe cei din Covasna și Harghita cu frații de peste Carpați, în vederea unei strategii de păstrare a identității etnice românești, a limbii, culturii, credinței, datinilor și obiceiurilor strămoșești.

În ceea ce privește perspectiva evoluției relațiilor dintre români și maghiari, românii intervievați resping cu fermitate autonomia pe criterii etnice, proiectele maghiare de regionalizare, federalizare a României, ca și ideile de co-suveranitate, de spațiu de complementaritate sau de fluidizare a frontierelor dintre România și Ungaria cu care încearcă să ne „*familiarizeze*” teoreticienii maghiari și susținătorii lor din țară și de afară.

Să urmărim, în continuare, opiniile și viziunea maghiarilor asupra relațiilor interetnice români-maghiari și anume a intelectualilor maghiari. Discursul maghiar cu privire la relațiile interetnice români-maghiari debutează, cel mai adesea, cu un set de insatisfacții, reproșuri datorate ne-acordării drepturilor reclamate și cu etichetarea de naționalism și șovinism exagerat a politiciii românești în acest domeniu. Mai mult, guvernele românești sunt bănuite că vor să schimbe structura etnică a localităților prin Biserica Ortodoxă, jandarmerie, poliție, armată sau cu orice angajare a unui cadru de specialitate într-o instituție din zonă.

Cea mai frecventă temă adusă în discuție de subiecții maghiari este cea a separării învățământului și a înființării universității maghiare. După opinia lor, redată ca stare, inclusiv cu unele erori de exprimare, asupra cărora nu am intervenit, pentru a lăsa cât mai curată formularea: „*Orice predare a științei în altă limbă înseamnă sărăcirea limbii materne. Despărțirea fizică a elevilor maghiari de cei români din școli se justifică după istorie și tradițiile specifice. Într-o societate etnic pură (!) este mai bine. Organizarea proprie ne dă sentimentul de «acasă». Când sunt elevi diferiți, încep diferențele. Cei slabi sunt loviți mai tare. Ei se simt mai străini. Au o psihologie aparte. Sunt mai sensibili*”.

Un alt subiect maghiar pune în lumină și mai convingător nevoia maghiarilor de separare: „*Existau și înainte de '89 probleme etnice, dar nu erau la suprafață. Ca acum. Sunt diferențe în aspirațiile etniilor cu rădăcini în conviețuirea de sute de ani. Aspirațiile ar fi: un separatism, adică folosirea neîngrădită a limbii materne, admiterea ei în justiție, problema inscripțiilor. În Academia Română, cei 1.700.000 maghiari nu au reprezentanți. Multe probleme s-ar rezolva cu modificarea Legii învățământului, cu reala autonomie locală care nu există. Legea învățământului actuală este cinică (septembrie 1996). Cei ce termină școala în altă limbă au șanse foarte reduse. Astfel, maghiarii sunt forțați, sunt constrânși să învețe limba română. Este foarte greu să înveți limba română. Profesorii maghiari cunosc foarte bine limba română și au metode bune*”.

În privința istoriei, maghiarii au, de asemenea, obiecții de tipul: „*Manualul trebuie să fie Istoria Românilor și nu Istoria României. Fiecare își predă și istoria sa. Puteam să emigrez în Ungaria, dar nu am făcut-o*”.

Diferența dintre noi și români este că noi suntem cu o cultură formată de sute de ani, cu instituții care au fost desființate".

Disprețul deschis afișat față de limba română al unui cadru didactic de conducere rezultă, fără comentarii, din răspunsul la întrebarea dacă familia încurajează, în general, învățarea limbii române de către copii: „*În familie vorbim limba maghiară. N-o să ne schimbăm limba de dragul învățării limbii române*".

Pretenția de a avea organe legislative paralele cu cele ale statului român este și ea la fel de transparentă în opiniile maghiarilor: „*Maghiarii nu au legiferat legi care să aducă atingere limbii române. Dar românii au legi care ne ating pe noi, minoritarii, legi cu care nu suntem de acord. Să nu ne jignească în identitatea noastră. Majoritarii ne impun legile, nu noi le impunem. În practica europeană este (?). Noi nu am cerut*".

Contestările maghiarilor continuă după leit-motivul recunoscut deja, devenit „model” cultural imuabil: „*România nu este stat național. Nu ne asigură drepturi minime de conservare a limbii, a culturii. Noi cerem drepturi colective. Autonomia secuilor este de sute de ani. Secuii nu s-au identificat ca secui că sunt maghiari*".

Să ne oprim puțin la „drepturile minime” de conservare a identității etnice, printre care și „drepturile colective”. Să lămurim această cerință din perspective documentelor internaționale comentate de Ion Diaconu în lucrarea amintită (p.131138). În Convenția cadru a Consiliului Europei din 1994 - spune autorul - nu sunt avute în vedere drepturi colective ale minorităților. Drepturile de grup sunt excluse singura soluție este protecția drepturilor individuale ale membrilor comunităților. Cei care susțin teza drepturilor colective pornesc de la formularea cuprinsă în art. 27 al Pactului Internațional asupra drepturilor civile și politice din 1996 privind exercitarea drepturilor respective „*în comun cu alți membri ai grupului lor*".

În plus, chiar și drepturile persoanelor care fac parte din minorități pot face obiectul restricțiilor prevăzute în documentele internaționale în măsura în care asemenea restricții se aplică tuturor cetățenilor statului respectiv. Având în vedere că valorile protejate prin asemenea restricții - ordinea publică, siguranța națională, morala, drepturile și libertățile altor persoane - au un caracter general și sunt în interesul tuturor, restricțiile trebuie să se aplice tuturor cetățenilor unui stat.

O altă obligație a persoanelor care fac parte din minoritățile naționale înscrisă în Convenția cadru din 1994 este aceea de „*a respecta legislația națională și drepturile altor persoane, îndeosebi ale persoanelor care fac parte din majoritate sau din alte minorități naționale (art. 20) ca și aceea de a respecta Constituția și de a manifesta loialitate și fidelitate față de țara în care trăiesc, îndeplinindu-și îndatoririle față de ea. În mod direct, obligația de loialitate înseamnă că persoanele care fac parte din minorități nu trebuie să întreprindă nici un fel de acțiuni împotriva statului din care fac parte în ceea ce privește suveranitatea, integritatea teritorială și independența politică a statelor (art. 21). Să nu se angajeze în acțiuni care să le pună în pericol*".

În ceea ce privește statele care au minorități pe teritoriul altor state, documentele internaționale prevăd că nici una din prevederile lor nu poate fi interpretată ca implicând dreptul de a se angaja în vreo activitate sau de a comite un act contrar dreptului internațional și, îndeosebi, contrar integrității teritoriale a statelor, iar în atitudinea față de minorități ar trebui stabilit și respectat un anumit cod de conduită a statelor pe care să-l respecte părțile.

Am insistat mai mult asupra cadrului legislativ internațional pentru că el ne va ajuta să înțelegem și să interpretăm mai adecvat cerințele minorității maghiare în raport cu legea națională și dreptul internațional.

Pentru a aprecia corect „temperatura” relațiilor interetnice promovate de maghiari față de români, redăm, în continuare, principalele teme ale discursului liderilor maghiari apărute în presa de limbă maghiară, teme devenite constante, chiar obsesii ale strategiei UDMR în prezent și în perspectivă.

1). Aspirația de AUTONOMIE. o autonomie în trei trepte, adică individuală, culturală-administrativă și teritorială pe criterii etnice. Un prim succes considerat de ei este că au oficializat aceste drepturi, adică le-au adus la cunoștința opiniei publice, iar acum urmează să lupte pentru a le realiza în practică. Autonomia „Pământului Secuiesc” este primul pas spre autogovernare, urmat apoi de autodeterminare. Temeiul social-istoric al dreptului la autonomie, autogovernare și autodeterminare: „*Noi nu suntem o etnie, niște parveniți, ci un popor formator de stat, fapt pentru care cerem autonomie și autogovernare proprie*”. CHARTA AUTODETERMINĂRII TRANSILVANIEI este documentul care sintetizează concepția și strategia pe verticală și orizontală a relațiilor dintre maghiari și români la nivel statal și interindividual, între minorități și majoritate.

2). POPOR, COMUNITATE, NAȚIUNE -sunt noțiuni cu care ei operează în limbajul politic și cotidian pentru a se autodefini. Contrar uzanțelor internaționale în vigoare la care recurg de obicei, maghiarii, se apreciază pe teritoriul României ca popor, comunitate și chiar națiune - ca pe vremea defunctului Imperiu Austro-Ungar. „*Spre deosebire de minoritate, spune Ion Diaconu în lucrarea amintită, de regulă, un popor se află în majoritate pe teritoriul luat în considerație (în cazul nostru, România, n. ns. M.C.B); el cuprinde și persoane de alte origini etnice care fiind puțin numeroase sau prea dispersate nu se pot prevala de statutul de minoritate. Pe același teritoriu, un popor poate să conviețuiască și de regulă conviețuiește cu minorități etnice, lingvistice sau religioase*” (Ion Diaconu, p. 191-192). Sfidând realitatea cea mai elementară, în această ordine de idei, László Tökes îi îndeamnă pe coetnicii săi „*să se raporteze la români ca de la națiune la națiune, de la popor la popor*”. pentru a-și demonstra superioritatea istorică

3). O altă temă de larg răsunet în presa maghiară este cea a REGIONALIZĂRII ROMÂNIEI, pornind de la teza că o Europă a regiunilor implică și o Românie a regiunilor. Alinierea la acest proces este vitală pentru așa-zisa COMUNITATE MAGHIARĂ. De ce regionalizare? Pentru că ea este singura posibilitate de modernizare și restaurare a statului român, după liderii maghiari. Cum? Prin înscrierea întâi a Transilvaniei mult mai occidentală decât Regatul în acest proces european. Maghiarii condiționează însăși aderarea României la UE de nivelul de dezvoltare a regiunilor și de integrarea inițială a Transilvaniei în Europa Regională.

4). Corelată cu regionalizarea apare ideea FEDERALIZĂRII ROMÂNIEI. În această privință, maghiarii alină că aflați în „spasmele statului național”, românii nu acceptă federalizarea. Trăind sub „vraja naționalismului românesc” ei vor mai degrabă balcaniza-re Transilvaniei decât federalizarea ei. Ca aspirații de viitor, maghiarii speră ca în secolul XXI, noua comunitate europeană să obțină, posibilitatea mult dorită de „*a vindeca rana primită prin Dictatul de la Trianon*”. Acesta ar fi un avantaj al Ungariei prin aderarea la UE.

5). UNIVERSITATE ÎN LIMBA MAGHIARĂ și nu universitate multiculturală. „Nu ne trebuie o astfel de multiculturalitate. O prostie mai mare ca aceasta nici că există în lume” - afirmă maghiarii. De aceea, „UDMR nu trebuie să renunțe nici în ruptul capului la programul său, la revendicarea Universității Bolyai în limba maghiară”.

6). Abordarea DUBLEI CETĂȚENII pentru cetățenii maghiari din afara granițelor Ungariei printr-o rezolvare tranzitorie: asigurarea statutului de protectorat pentru maghiarii ce trăiesc în afara granițelor, după modelul Austriei în Tirolul de sud.

7). Hotărârile Forumurilor de la Cernatu de Jos și Miercurea Nirajului, apelurile, mesajele se referă la ÎNNOIREA UDMR-ului, autonomie, autogovernare, drepturi comunitare, universitate maghiară, integrare europeană, integrare economico-politică maghiaro-ungară, retrocedarea bunurilor bisericești și comunitare.

8). PROTESTELE ÎMPOTRIVA EPISCOPIEI ORTODOXE DE COVASNA ȘI HARGHITA pentru că a primit un hotel, o cantină și un spațiu pentru un centru ecumenic, se extind în zona etărată a semnificațiilor acestei instituții religioase românești. Prin Episcopia Ortodoxă de Covasna și Harghita, maghiarii văd o intenție de românizare prin toate mijloacele a așa-zisului „Străbun Pământ Secuiesc”. În acest sens, în ziare se scrie: „Maghiarii au acceptat ceea ce cu ani în urmă nici nu au visat: că bastionul puternic al catolicismului din Ardeal; considerat a fi Miercurea Ciuc. va fi bastionul Episcopiei Ortodoxe. Pe Pământul Secuiesc se desfășoară o politică intenționată de modificare a compoziției etnice, folosindu-se de biserica ortodoxă, armată și poliție”.

- proteste față de colonizarea cu militari și polițiști ca modalitate rapidă (pe lângă căsătorii) de românizare a Transilvaniei.

- proteste împotriva „sentințelor nedrepte și discriminatorii” din „Procesul Agache”, din procesele de la Tg. Secuiesc și Tg. Mureș.

- proteste împotriva Procuraturii din Brașov care a citat unii reprezentanți de la Forumul de la Cernatu de Jos (pentru atacurile extremiste la adresa Constituției, art. 1: România este stat național, unitar...n.ns).

- proteste împotriva presei centrale care „incinge cuprul naționalismului românesc”.

Șirul protestelor poate continua, dar ne oprim aici.

9). În legătură cu războiul din Balcani, UDMR a dat o Declarație prin care a luat printre primii apărarea dreptului la autodeterminare a națiunilor ce au constituit fosta Iugoslavie, considerând că este importantă stabilirea autonomiei teritoriale a minorităților în majoritate albaneze din Kosovo, suspendată unilateral, în scopul păstrării stabilității spațiului din Europa Centrală și Răsăriteană, respectiv a soluționării situației minorităților albaneze din Iugoslavia.

10). Abordarea unei NOI STRATEGII DE ACȚIUNE pentru realizarea programului UDMR de autonomie, autogovernare și autodeterminare: trecerea de la sistemul piramidal prin cel de umeras la cel de rețea, așa cum l-am interpretat în prima parte a expunerii. Cum? Prin construirea „de jos în sus” a societății civile (Katona Adam). „Dacă nu se va obține pe căi parlamentare, autonomia va fi câștigată printr-o mișcare de jos” (Krishai Imre). Principala țel exprimată de maghiari în presă este de a organiza cât mai multe forumuri pe tema autonomiei care să funcționeze de jos în sus. În acest sens, 40 de membri ai UDMR doresc să înființeze în județele din Transilvania

GRUPAREA POLITICĂ ALTERNATIVĂ care să funcționeze în cadrul UDMR având ca obiectiv crearea autonomiei pe criterii etnice.

Am prezentat în linii generale sistemul de priorități, constante, ale strategiei identitare a maghiarilor care, atât programatic cât și prin acțiuni, tind să se raporteze la români ca de la națiune la națiune, ca de la popor la popor, încalcând atât Constituția României cât și documentele internaționale, intenții ce vizează diviziunea puterii și suveranității de stat pe baze etnice, cu efecte asupra suveranității, independenței și integrității statului național unitar român.

În condițiile de mai sus, relațiile interetnice maghiari-români, evident, sunt departe de a fi armonioase și de a inspira o deplină stabilitate în țară și în zonă.

Să urmărim, în continuare, „reacția” românilor la acest tir bine regizat de revendicări, ca și la presiunile invizibile de ordin psihologic, moral, intelectual, dar și la cele vizibile sociale, economice, exercitate de organele locale de etnie maghiară asupra lor.

Strategia identitară a românilor din Covasna și Harghita a pornit de la luarea în considerație a câtorva parametrii obiectivi și subiectivi:

- maghiarii sunt majoritari în zonă, solidari, au o forță economică și financiară mai puternică, dispun de mijloace și instituții culturale multiple, primesc un substanțial sprijin logistic, financiar și moral din afara granițelor, au o politică identitară foarte agresivă care neagă toate Tratatatele de pace care i-au „ciuitit” și dezavantajat;

- românii sunt minoritari aici, mai puțin solidari, cu o forță economică și financiară slabă, cu puține instituții și mijloace culturale, fără un sprijin consecvent și consistent din partea guvernelor, parlamentului sau al diasporei, totuși, conștienți că fac parte din națiunea mamă și că această apartenență le dă dreptul de a-și păstra cu demnitate identitatea etnică, limba, cultura, religia, datinile și obiceiurile strămoșești.

Într-un context interetnic de dezavantajați, românii minoritari au un singur atu, conștiința. că ei sunt aici acasă și că dincolo de Carpați este țara mamă, sunt frații români cu care împărtășesc aceeași limbă, cultură și religie, viață spirituală și economică. Cu această „coloană a infinitului” în suflet, o mână de intelectuali entuziaști din Covasna și Harghita și-au propus să urce „Golgota” dăinuirii românilor și a românității în pofida tuturor greutăților ce le vor sta în cale. Prin eforturile lor, într-un mediu mai mult ostil decât omenos, ei țin aprinsă candela românismului prin cuvânt și faptă, stăruință și năzuință.

Cum am început migăloasa lucrare de afirmare a identității românești după un val de crime și fărâdelegi ce amenințau să-i mistuiască în perioada decembrie '89 iunie '90?

În primul rând, prin organizarea unor activități culturale și spirituale, știut fiind că un popor fără cultură și viață sufletească este ca o gloată care poate fi ușor cucerită și stăpânită. În acest sens, s-a inițiat o intensă activitate publicistică prin presă și lucrări cu tematică istorică ce vizau „recuperarea trecutului și reconstituirea identității”. Efortul românilor de afirmare și păstrare a propriei lor identități a fost „tradus” de concetățenii maghiari și secui ca „acțiune antimaghiară”. Dar românii, tot mai împuținați după '89, nu s-au dat bătuti și nici nu s-au oprit din drum. Au întreprins un vast set de acțiuni de organizare instituțională al cărui nucleu l-a constituit Liga Cultural-Creștină „Andrei Șaguna”. Primul Buletin al Ligii Cultural-Creștine apărut în 1998 la Sfântu Gheorghe relevă cu măiestrie

evoluțiile crescânde ale formelor de afirmare a identității românești în Covasna și Harghita. Din acest captivant și modern „*hrisov*” al activității românilor ne vom inspira pentru a contura „*drumul nepietruit*” parcurs de ei pentru a convinge și pe prieteni și pe neprieteni că tot cei românesc nu pierd și nici nu va pieri, aici în curbura interioară a Carpaților Răsăriteni.

După apariția publicațiilor locale românești „*Cuvântul Nou*”, cu foaia de cultură, cuget și simțire românească „*Oituzul*”, urmată în 1997 de „*Bună ziua, Covasna*”, ziar pentru toți covâșnenii și „*Adevărul Harghitei*”, atenția organizatorilor și animatorilor de cultură românească s-a îndreptat către sistemul de instituții culturale și lăcașuri bisericesti menite să promoveze cuvântul, gestul și actul românesc, precum: Teatrul „Andrei Mureșanu” din Sf. Gheorghe, Centrul de Cultură Arcuș, Direcția Județeană a Arhivelor Statului, Muzeul Carpaților Răsăriteni, Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” din subordinea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, Ansamblul folcloric „Ciobănașul”, case de cultură și cămine culturale sătești, biserici.

O deosebită semnificație o are reluarea tradiției organizației de cultură din perioada interbelică ASTRA prin reactivarea *Despărțământului ASTRA Covasna Harghita*, menit să militeze pentru promovarea științei și culturii, învățământului, artei și literaturii românești în județele Covasna și Harghita, pentru racordarea culturii românești din zonă la mișcarea artistică națională. În procesul neîndoielnic al afirmării românilor și românității în zonă, un moment de cotitură l-a constituit înființarea la 24 septembrie 1994 a *Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei* și instalarea în scaunul episcopal a Prea Sfințitului Ioan Selejan, ierarh de aleasă condiție intelectuală și simțire românească ce își dedică întreaga muncă și viață cauzei nobile a românilor și credinței ortodoxe, înălțării acestora pe altarul binemeritat al valorilor umanității.

Deceniul ce s-a scurs din tulburătoarea perioadă de tranziție a fost marcat de românii din Covasna și Harghita printr-o bogată activitate publicistică de lucrări de istorie, cultură, sociologie, etnologie, arhivistică, monografii, studii, articole, lucrări de licență, de masterat, de obținere a gradului didactic pe teme din viața, cultura și istoria românilor din zonă.

În raporturile lor directe cu maghiarii, românii din Covasna și Harghita rămân aceiași oameni buni, blânzi, prietenoși, gata să împartă vorba și fapta cu vecinii lor întru liniștea și pacea tuturor. Numai că încercările românilor de

organizare și păstrare a identității etnice, după excluderea și marginalizarea lor, sunt răstălmăcite de o parte a cetățenilor maghiari și secui ca acte îndreptate împotriva lor și identității lor, ca încălcare a drepturilor lor pe pretinsul „*Pământ Secuiesc*”. Românii din Covasna și Harghita, intelectuali și oameni de rând, afirmă ferm un singur lucru: că aici, destinul lor este legat neîndoielnic de cel al maghiarilor și secuilor și că singura soluție rezonabilă este conviețuirea pașnică, coopera-re-a interetnică, dialogul între etnii pentru soluționarea problemelor sociale, economice cu care se confruntă țara. Ei se simt frustrați, marginalizați datorită indiferenței guvernanților la problemele lor, la care se adaugă strategia agresivă maghiară de separare, enclavizare culturală, lingvistică, pe un teritoriu comun pe care trăiesc.

De procesul de maghiarizare crescândă al românilor din sate cu populație covârșitor maghiară, datorită lipsei bisericilor, școlilor, căminelor culturale, bibliotecilor cu carte românească, dar și a lipsei preoților și cadrelor didactice, a intelectualilor în general, subiecții de cercetare români fac responsabili, în primul rând Guvernul, Parlamentul, Președinția, care n-au acționat cu fermitate și la timp printr-o Strategie specială pentru menținerea românilor și a românităților în zonă.

În concluzie, România are premise să fie și chiar este un pol de stabilitate în Europa Centrală și Sud-Estică. Prin trăsăturile intrinseci ale românilor și strategiile lor de conviețuire interetnică pașnică, România poate fi și o exportatoare de stabilitate. Dar în județele Covasna și Harghita, datorită tendințelor programate de separare, autonomie și autogovernare ale maghiarilor, pot apărea semnele de instabilitate ale relațiilor interetnice, cu implicații asupra suveranității și securității naționale.

De aceea, dimensiunea națională trebuie să răzbată fără complexe din toate actele și deciziile celor ce au în mâinile lor destinele națiunii într-un moment când asupra ei, a națiunii, se abat tentativele de destrămare în favoarea regionalizării, federalizării, helvetizării, scoțienizării etc. promovate de concetățenii maghiari cu „*vânt favorabil la pupa*” din partea Europei și a noii ordini mondiale ce se va instaura.

După părerea noastră, atât ne-a mai rămas: să ne apărăm identitatea națională, istoria și cultura - bijuterii de preț, moștenite de la moșii și strămoșii noștri, pe care avem datoria să le lăsăm zestre, îmbogățindu-le cu prinosul nostru de inteligență și creativitate, nepoților și stră-strănepoților noștri.

Note

1) MARIA COBIANU BĂCANU, „SOS-Românii din Covasna și Harghita”, Ed. Petru Maior, Tg. Mureș, 1998

2) H. MINTZBERG, „The Structuring of Organization: A Synthesis of the Research”, Prentice Hall, 1979

3) DR. ION DÎACONU, „Minoritățile. Statut. Perspective. Institutul Român pentru Drepturile Omului”, 1996

4) IOAN LĂCĂTUȘU, „Identitate și cultură la români din secuime”, Ed. Carpatina, Cluj Napoca, 1995

Abstract

Covasna and Harghita counties, under the sign of interethnic relations instability

In the Covasna and Harghita counties, because of the deliberate tendencies of separation, autonomy and self-administration of the Magyars, signs of interethnic relations instability may appear, with implications on the national sovereignty and security. That is why the national dimension has to come through all deeds and decisions of those who have in their hands, at a certain moment, the destiny of a nation, when the attempts of tearing apart rush upon the nation in favour of the regionalism process, federalization, "helvetization" etc., attempts promoted by the Hungarian origin citizens who are stimulated by Europe and the new world order which is to be settled down.

Maria Cobianu-Băcanu

Sociolog, Dr., Institutul de Sociologie al Academiei Române
București, Calea 13 septembrie, nr. 13
Tel. 01/3232552 (domiciliu)

Ioan Lăcătușu

Muzeograf Drd., Centrul Eclesiastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”,
Sf. Gheorghe, Str. Școlii, nr. 2
Tel/Fax. 067/313534